

2021 United Nations Decade
2030 of Ocean Science
for Sustainable Development

granskingar ráðið
RESEARCH COUNCIL FAROE ISLANDS

Sameindu Tjóða Havsins áratíggju fyri burðardyggari menning (2021 – 2030)

Tilmæli um føroyska leiklutin í
Havsins áratíggju

Sameindu Tjóða Havsins áratíggju fyri burðardyggari menning (2021 – 2030): Tilmæli um føroyska leiklutin í Havsins áratíggju

Unn Laksá: Sameindu Tjóða Havsins áratíggju fyri burðardyggari menning (2021 – 2030):
Tilmæli um føroyska leiklutin í Havsins áratíggju
Myndir: James Currie Photography
Givið út hevur Granskingarráðið í samstarvi við Sjókovan (c)
Tórshavn, mars 2022

ISBN: 978-99918-3-673-7

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6340055>

www.gransking.fo

Fororð

Í desember 2017 kunngjærði ST, at árin 2021-2030 skuldu vera **'Havsins áratíggju fyri burðardyggari menning'** (*The United Nations Decade of Ocean Science for Sustainable Development*).

Havsins áratíggju snýr seg í stuttum um at seta í verk átøk innan havvísindi fyri at fáa eitt reint, burðardygt og móttøðuført hav ella **'havið vit ynskja okkum'**. Tað er altjóða havnevndin IOC (*Intergovernmental Oceanographic Commission*) undir UNESCO, sum samskipar Havsins áratíggju.

Endamálið við Havsins áratíggju er at skapa felags karmar kring havvísindi, sum kunnu stuðla londum í at rækka heimsmálunum fyri burðardyggari menning í 2030 (*Agenda 2030*). Stevnuskráin fyri burðardyggari menning hevur 17 høvuðsmál og 169 undirmál, sum skulu røkkast í tíðarskeiðinum 2015-2030. Ætlanin er, at hvørt landið sær skal rækka málunum við støði í egnum veruleika og raðfestingum. Við Havsins áratíggju er dentur lagdur á Heimsmál 14 um lívið í havinum, sum í sjálvum sær er ein fortreyt fyri at rækka hinum heimsmálunum.

Tað er ikki tikin formlig støða til froyyska luttøku, men nakrir stovnar og fyrirkur hava verið við í onkrum tiltøkum undir Havsins áratíggju. Eisini hava umboð fyri Føroyar luttikið á norðurlandskum netfundi, har einstøku londini kunnaðu um, hvussu tey eru skipað og hvussu tey luttaka í Havsins áratíggju.

Vit halda, at Havsins áratíggju er eitt gylt høvi fyri Føroyar at taka ábyrgd av stóra havvæki okkara og samstarva við altjóða samfelagið. Vit hava longu nógva vitan at lata frá okkum, men eisini tørva á nýggjari og aðrari vitan, sum vit kunnu fáa frá øðrum. Vit kunnu gagnnýta hetta átakið til at fáa eina samlaða mynd av tí fjøltáttaða og umfatandi arbeiði, sum longu er á økinum í Føroyum, og knýta enn sterkari bond út í heim á teimum økjum, har vit meta tað geva meining fyri altjóða samfelagið og fyri okkum.

Eisini kann luttøka í Havsins áratíggju geva okkum nýggj amboð til at loysa átrokandi samfelagsligar avbjóðingar, ið eru knýttar at havinum, og vera við til at marknaðarføra Føroyar sum eina stórhavstjóð, ið tekur ábyrgd av at menna eitt reint og burðardygt hav.

Granskingarráðið tók í mai 2021 stig til at savna áhugapartar í Føroyum til eitt hugarok um møguliga froyyska luttøku. Breið semja var um, at vit eiga at vera við og at tað er neyðugt at samskipa arbeiðið. Fyrsta stig var at fáa eina felags fatan av, hvat Havsins áratíggju er og hvussu vit í Føroyum

"Fyri Føroyar er Havsins áratíggju eitt gylt høvi til at taka ábyrgd av stóra havvæki okkara og samstarva við altjóða samfelagið"
Annika Sølvará, stjóri í Granskingarráðnum

kunnu luttaka. Í november 2021 gjørði Granskingarráðið avtalu við Unn Laksá í Sjókovanum um at skriva eina frágreiðing um áhugapartar og móguleikar fyri Føroyar í Havsins áratíggju.

Endamálið við frágreiðingini, sum hervið verður útgivin, er at lýsa yvirskipað, hvat Havsins áratíggju er og kortleggja áhugapartar í Føroyum, sum kunnu og eiga at hava ein leiklut í sambandi við føroyska luttøku í áttakinum. Frágreiðingin vísir eisini á ítøkilig dømi uttan úr heimi um átøk til íblásturs. At enda er eitt uppskot lagt fram til leist fyri samskipan av átøkum við eini leysligari tíðarætlan.

Tilmæli

Sum stórhavstjóð mitt í Norðuratlantshavi og harafturat sera bundnar at havinum, kunnu Føroyar fáa stórt gagn av teimum móguleikum, sum Havsins áratíggju bjóðar. Eisini eru vit í Føroyum væl fyri at lofta teimum avbjóðingum, sum standa fyri framman, og at gera veruligan mun í strembanini eftir at rækka málunum, ið eru sett fyri Havsins áratíggju. Nógv av tí, vit longu gera, kann sannlíkt roknast sum partur av arbeiðinum undir Havsins áratíggju. Tørvur er tó á at skilmarka og samskipa føroyska íkastið til tess at gagnnýta tað á besta hátt.

Við stóði í hjáløgdu frágreiðing, sum hevur verið til kunningar og viðmerkingar hjá áhugapørtunum, ið luttóku á fundinum í mai 2021, setur Granskingarráðið við hesum fram nøkur tilmæli til Landsstýrið um luttøku Føroya í Havsins áratíggju og hvussu skjøtul kann setast á arbeiðið.

Mælt verður til, at:

1. Landsstýrið tekur undir við hugsjón Havsins áratíggju og almennari føroyskari luttøku
2. Uttanríkis- og mentamálaráðið setur eina tjóðarnevnd at skipa føroyska arbeiðið við umboðum fyri stjórnarráð, granskingarumhvørvíð og aðrar viðkomandi partar
3. Tjóðarnevndin skipar fyri verkstovum fyri at eyðmerkja viðkomandi granskingarvirksemi og semjast um, hvørji verandi og nýggj átøk kunnu gerast partur av Havsins áratíggju
4. Avtala verður gjørd um fígging til arbeiðið hjá tjóðarnevndini við tilhoyrandi almennari fyrisiting og til nýggj átøk
5. Ætlan verður lögð fyri føroyska arbeiðið 2022-2025

Vegna Granskingarráðið

Annika Sølvará
stjóri

Innihaldsvirlit

Fororð.....	1
Tilmæli.....	2
Innihaldsvirlit.....	3
Hvat er Havsins áratíggju?	5
Tíggju avbjóðingar	6
Sjey mál.....	7
Tvørfaklig og umskapandi gransking krevst fyri at fáa ‘havið, vit ynskja okkum’	7
Samskipan av Havsins áratíggju	9
Samskipan av Havsins áratíggju aðrastaðni.....	9
Hvussu ber til at luttaka í Havsins áratíggju?.....	10
Havsins áratíggju-átøk – <i>Decade Actions</i>	11
Føroyska íkastið til Havsins áratíggju.....	15
Fortreytir fyri at røkka málunum	15
Kortlegging av áhugapørtum.....	15
Næsta stig og tilmæli	17
Keldulisti	18

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Intergovernmental
Oceanographic
Commission

2021
2030 United Nations Decade
of Ocean Science
for Sustainable Development

Hvat er Havsins áratíggju?

'The Science we need for the Ocean we want' er slagorðið hjá Havsins áratíggju, sum fór av bakkastokki 1. januar 2021 og virkar til 2030. Havsins áratíggju snýr seg í stuttum um at seta í verk átøk innan havvísindi fyri at fáa eitt reint, burðardygt og mótstøðuført hav ella 'havið vit ynskja okkum'. Í hesum sambandi skal hugtakið havvísindi skiljast í breiðum týðningi, sum nærri lýst í bláa kassanum.

Havsins áratíggju skal setast í verk á sjálvboðnum stigi innan lógarkarmarnar eins og ásett í altjóða havrættarsáttmálanum hjá ST, UNCLOS. Tað er altjóða havnevndin IOC (*Intergovernmental Oceanographic Commission*) undir UNESCO, sum samskipar Havsins áratíggju. Endamálið við Havsins áratíggju er at skapa felags karmar kring havvísindi, sum kunnu stuðla londum í at rækka heimsmálunum fyri burðardyggari menning í 2030. Við Havsins áratíggju verður serligur dentur lagdur á heimsmál 14, sum er at varðveita og á burðardyggan hátt gagnnýta høvini, allan sjógv og sjófeingi til burðardyggar menning. Hetta heimsmálið er eisini avgerandi fortreyt fyri at rækka hinum heimsmálunum. Á Mynd 1 niðanfyrir sæst eitt yvirlit yvir, hvørji av teimum 17 høvuðsmálunum verða ávirkað av ella á annan hátt eru tengd at undirmálunum til heimsmál 14:

Havvísindi: Í sambandi við Havsins áratíggju fevnir hugtakið *havvísindi* bæði um náttúru- og samfelagsvísindi, iroknað tvørfaklig evni, tøkni og undirstøðukervi, sum stuðla havvísindum og nýtslu av havvísindum til samfelagsgagnlig endamál. Havvísindi, sum eisini umfata vitanarskifti, eru á markamótunum millum vísindi og politikk og vísindi og nýskapan. Havvísindi viðurkenna, virða og taka ímóti staðbundnari vitan frá upprunafólki (Ocean Decade Implementation Plan, s. 54).

Mynd 1: Heimsmál 14 snýr seg um at 'varðveita og á burðardyggan hátt gagnnýta høvini, allan sjógv og sjófeingi til burðardyggar menning'. Myndin vísir, hvussu nøkur av undirmálunum til Heimsmál 14 eru grundleggjandi fortreyt fyri at rækka hinum heimsmálunum. Myndin er grundað á greining hjá Claudet et. al. (2020).

Tíggju avbjóðingar

Fyri at fáa havið, vit ynskja okkum, eru tíggju høvuðsavbjóðingar eyðmerktar. Hesar eru lýstar í stuttum niðanfyri. Vert er at leggja til merkis, at talan er um stórar samfelagsligar avbjóðingar, sum krevja munandi broytingar í okkara umsiting av samfelag og tilfeingi.

Tíggju avbjóðingar

1: Skerja og steðga havdálkingarkeldum á sjógvi og landi

Vit skulu kenna og eyðmerkja dálkingarkeldur á sjógvi og landi, fáa greiði á, hvussu hesar ávirka fólkaheilsu og vistskipanir í sjónum og menna loysnir til at steðga ella skerja hesar keldur munandi.

2: Verja og endurbyggja vistskipanir og lívfrøðiligt margfeldi

Vit skulu hava greiði á, hvørja ávirkan ymisk trýst (stressorar) hava á havvistskipanir og menna loysnir til at eyggleiða, verja, umsita og endurbyggja vistskipanir og teirra lívfrøðiliga margfeldi undir skiftandi umhvørvis-, sosial- og veðurlagsumstøðum.

3: Breyðføða heimsins íbúgvar á burðardyggan hátt

Vit skulu útvega vitan til nýskapen og menning av loysnum til at fáa sum mest burtur úr havinum og tryggja havið sum burðardygg matvørukeldu til heimsins íbúgvar undir skiftandi umhvørvis-, sosial- og veðurlagsumstøðum.

4: Menna ein burðardyggan og rættvísan havbúskap

Vit skulu útvega vitan, stuðla nýskapen og menna loysnir til ein burðardyggan havbúskap undir skiftandi umhvørvis-, sosial- og veðurlagsumstøðum.

5: Finna loysnir úr havinum til at basa veðurlagsbroytingum

Vit skulu økja vitanina um havið og veðurlagið, finna loysnir til at avmarka veðurlagsbroytingarnar, laga okkum til tær og styrkja mótstøðuførið um allan heim og á øllum stigum umframt at víðarimenna tænastr, harímillum forsagnir um havið, veðurlag og veður.

6: Stimbra mótstøðuførið hjá samfeløgum móti vandum úr havinum

Vit skulu menna ávaringarskipanir til allar jarðalisfrøðiligar, umhvørvisligar, lívfrøðiligar, veðurlags- og manngjærdar vandar á sjógvi eins og við strendur og tryggja hóskandi tilbúgving og mótstøðuføri.

7: Útbyggja heimsfevnandi havvøkuskipanir

Vit skulu tryggja burðardyggar havvøkuskipanir í øllum havøkjum, sum veita atkomiligar, neyvur og nýtiligar dátur og upplýsingar til allar brúkarar.

8: Gera eina talgilda mynd av havinum

Við fjøltáttaðum samstarvi skulu vit evna eina nágreiniliga talgilda mynd av havinum umframt eitt samvirkið sjókort, sum veitir fría atgongd til rannsókn, gransking og ímyndan av viðkomandi søguligum, nútíðar- og framtíðarhavumstøðum.

9: Førløkar, vitan og tøkni til øll

Vit skulu tryggja munagóða førløkamening og rættvísa atgongd til dátur, upplýsingar, vitan og tøkni tvørtur um øll øki innan havvísindi og til allar áhugapartar.

10: Umskapa sambandið millum menniskju og havið

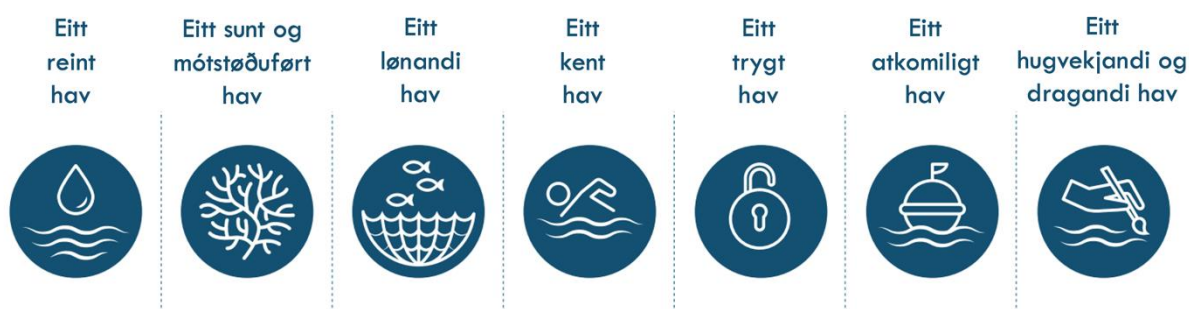
Vit skulu hava greiði á ymisku virðunum og tænastrunum úr havinum til fólkaheilsu, mentan og burðardyggan menning og eyðmerkja forðingar fyri atburðsbroytingum, sum eru neyðugar fyri at broyta sambandið millum menniskju og havið.

Sjey mál

Havsins áratíggju fer at geva nýggjar dátur, upplýsingar og vitan, sum eru neyðugar fyri at umskapa havið, vit hava, til havið, vit ynskja okkum. Havsins áratíggju hevur lýst 7 mál ella úrslit, sum skulu vera rokkin í 2030.

Havið, vit ynskja okkum í 2030, er:

1. Eitt **reint hav**, hvørs dálkingarkeldur eru eyðmerktar og skerðar ella burturbeindar.
2. Eitt **sunt og mótstøðuført hav** við vistskipanum, sum vit kenna, verja, endurbyggja og umsita.
3. Eitt **lønandi hav**, sum veitir burðardyggar matvørur og er grundarlag undir einum burðardyggum havbúskapi.
4. Eitt **kent hav**, sum samfelagið skilir og kann laga seg til so hvørt havumstøðurnar broytast.
5. Eitt **trygt hav**, hvørs fólk og lívsgrundarlag eru vard fyri vandum úr havinum.
6. Eitt **atkomiligt hav** við fríari og rættvísari atgongd til dátur, vitan, tækni og nýskapan.
7. Eitt **hugvekjandi og dragandi hav**, sum samfelagið kennir og virðismetir sum grundarlag fyri góðum lívskorum og burðardyggari menning.

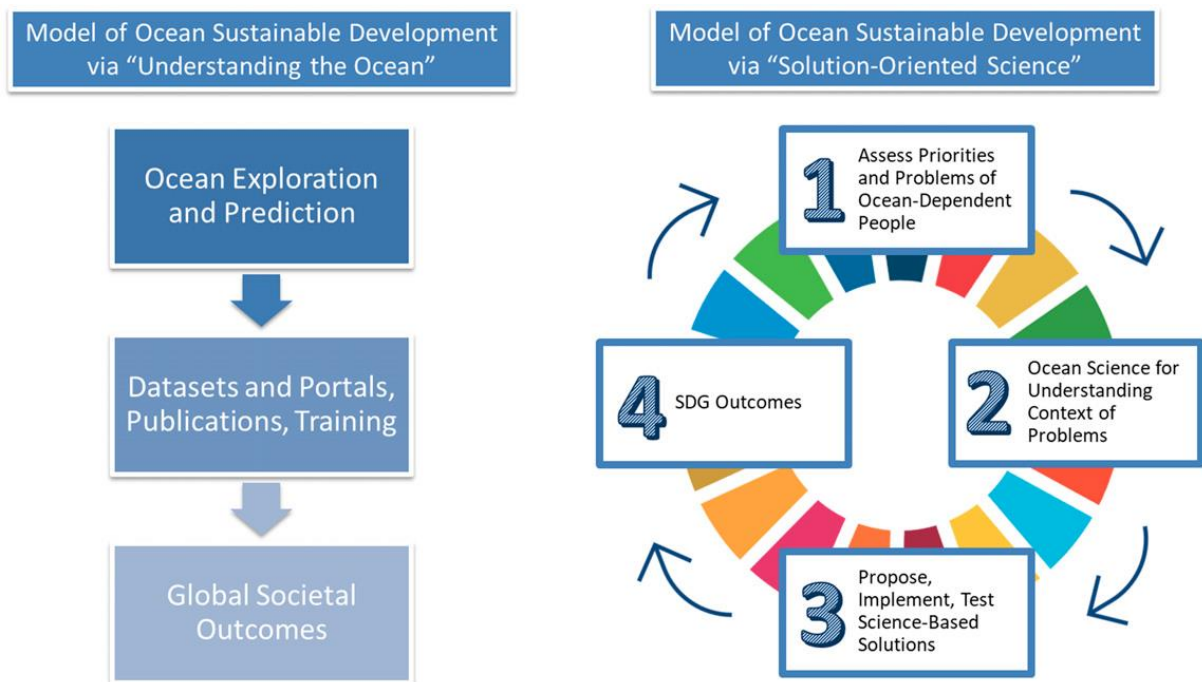
Mynd 2: Havsins áratíggju skal rækka sjey málum í 2030, sum skulu vera grundarlag undir burðardyggari menning.

Tvørfaklig og umskapandi gransking krevst fyri at fáa ‘havið, vit ynskja okkum’

Havsins áratíggju leggur stóran dent á tvørfakliga og umskapandi gransking. Víst verður á grundleggjandi týðningin av ungum granskarum í hesum sambandi, tí at granskingin má leita út um ‘business as usual’ og leiða til broytingar í avgerðum og atburði – vera umskapandi. Neyðugt verður at samstarva tvørtur um vísindamørk, soleiðis at vit fáa loysnir, sum tryggja okkum eitt ‘trygt og mótstøðuført hav’ í 2030. Hetta merkir, at samfelagsvísindi eisini hava ein týðandi leiklut í at rækka málunum við Havsins áratíggju.

Í vísindaligum tíðarritum verður dentur oftast lagdur á at fáa greiði á lívalisfrøðini ígjøgnum betri eygleiðingar av havinum. Men fyri at fáa havið vit ynskja okkum, mugu vit harumframt fáa greiði á tørvum og raðfestingum hjá fólki, ið livir av havinum og síðani meta um møguligar loysnir til tey¹. Hetta er sera viðkomandi fyri, hvussu vit í Føroyum eiga at raðfesta átøkini í Havsins áratíggju. Fyri at kunna seta røttu spurningarnar og koma við hóskandi loysnum er neyðugt við samstarvi millum granskarar, politisku skipanina og tey, ið liva av havinum. Havgransking fyri burðardyggari menning má, umframt at hava alheimsligu tilgongdina, viðgera staðbundnar trupulleikar og raðfestingar. Hvat okkum tørvar úr havinum og hvørjar samfelagsligar raðfestingar eiga at vera hesum viðvíkjandi eru granskingarspurningar í sjálvum sær, sum eisini mugu svarast í Havsins áratíggju.

Mynd 3 kann brúkast til at skilmarka, hvussu vit í Føroyum kunnu loysa ítøkiligar avbjóðingar. Havast skal í huga, at dentur kann leggjast á staðbundnu og alheimsligu tilgongdina samstundis. Til dømis kunnu vit í Føroyum bæði luttaka í og menna dátuinnsavning í alheims høpi, samstundis sum vit seta okkum fyri at loysa ítøkiligar trupulleikar gjøgnum samstarv millum ymiskar áhugapartar í Føroyum.

Mynd 3: Tvær møguligar tilgongdir til Havsins áratíggju. Til vinstru verður dentur lagdur á at 'skilja havið', meðan til høgru verður dentur lagdur á at 'finna loysnir' fyri at røkka heimsmálunum (Mynd: Singh et. al. 2021).

¹ Sí Singh et. al. (2021)

Samskiptan av Havsins áratíggju

Havsins áratíggju gefur okkum ein einastandandi móguleika at byggja brúgv á markamótinum millum vísindi og politikk fyri at betra um umsitingina av havinum og strondum okkara til gagns fyri mannættina. Havsins áratíggju fer at styrkja altjóða og tværfakliga samstarvið, sum er neyðugt fyri at menna vísindaliga gransking og nýskapandi tækni í havvísindum og harvið nøkta tørvir í samfelagnum.

Fyri at fáa nýggj hugskot, loysnir og samstørv verður neyðugt, at umboð úr politisku skipanini, granskingarumhvørvi, vinnulívi, miðlum og áhugafelagsskapum taka lut.

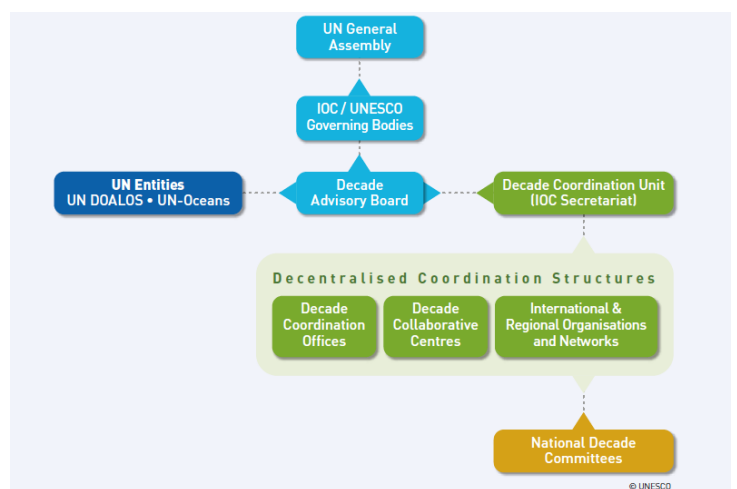
Samskiptan av Havsins áratíggju aðrastaðni

Havsins áratíggju er samskiptað av IOC undir UNESCO. Tað eru tjóðarnevndir – *National Decade Committees* (NDCs) – sum hava ábyrgd av at samskipta átøkini í einstøku londunum.

Í Bretlandi hava tey sett eina tjóðarnevnd við formansskapi frá tveimum ráðum – Uttanríkis- og menningarmálaráðnum (FCDO) og Umhvørvis- og matvørumálaráðnum (DEFRA). Í nevndini sita eisini umboð fyri *National Oceanography Centre* (NOC) umframt bretska Granskingar- og nýskaparráðið (UKRI).

International Working Group undir *the UK Marine Science Coordination Committee* hevir skrivaraembæti. Harafturat eru m.a. ungir granskarar, vinnulív og ymisk áhugafeløg við. Bretska vísindafelagið *Royal Society* hevir eisini havt eina verkstovu fyri at skilmarka bretska íkastið til Havsins áratíggju².

Noreg hevir eisini sett eina tjóðarnevnd, sum skal samskipta teirra arbeiði. Í henni eru umboð fyri gransking, vinnulív, áhugafeløg, samskipti og politiska umsiting. Nevndin skal ráðgeva og útvega vitan. Tað er norska granskingarráðið, sum hevir skrivaraembæti. Noreg hevir eisini sett ein serfrøðingabólk at eyðmerkja, hvat Noreg skal savna seg um í sambandi við Havsins áratíggju. Svøríki hevir somuleiðis sett eina tjóðarnevnd á stovn, og har er tað eisini eitt granskingarráð, FORMAS, sum samskiptar arbeiðið.

Mynd 4: Yvirlit yvir samskiptan av Havsins áratíggju. Havsins áratíggju tjóðarnevndir (*National Decade Committees*) samskipta átøkini í ymsku londunum. Mynd: UNESCO

² Les frágreiðingina her: <https://royalsociety.org/-/media/policy/Publications/2021/ocean-decade-workshop/UN-Decade-of-Ocean-Science-workshop---full-report.pdf>

Í Danmark er tað *Dansk Center for Havforskning* við skrivaraembæti á *DTU Aqua*, sum hefur evnað eina *Arctic Action Plan* við ískoyti frá yvir 300 áhugapørtum. Handan hesa tilgongd var ein sonevnd *Ocean Decade Arctic Task Force*³, ið skipaði fyri verkstovum um tey sjev málini. Havstovan, Fiskaaling, Jarðfeingi, Sjókovin, Fróðskaparsetur Føroya og Vørn (MRCC) luttóku í hesum verkstovum. Tó var eingin føroysk umboðan í *Ocean Decade Arctic Task Force*.

IOC hefur gjørt eina vegleiðing til skipan av tjóðarnevndum⁴. Tey leggja dent á, at nevndirnar mugu hava breiða fakliga umboðan, umframt at tær skulu tryggja fjølbroytni í mun til kyn, aldur og økir. Tey mæla til, at umboð verða við frá granskingarstovnum og fróðskaparsetrum við serligum denti á yngri havvísindafólk, frá politiskari umsiting við ábyrgd av havi og altjóða viðurskiftum, grunnum, áhugafeløgum, sjósøvnum, undirvísing og miðlum.

Børn og ung eru ikki við í tjóðarnevndunum, men fleiri lond hava ungdómsráð, sum kunnu koma við hugskotum og viðmerkingum til møgulig átøk og hvussu arbeiðið skal skipast. Av tí at dentur verður lagdur á umskapandi vísindi og at broyta '*business as usual*', hefur tað stóran týdning at hava ungu ættarliðini við í tilgongdini. Um ætlanin er at seta ungdómsráð á stovn, ber til at seta seg í samband við *Ocean Decade* skrivaraembætið hjá IOC fyri nærri kunning.

Hvussu ber til at luttaka í Havsins áratíggju?

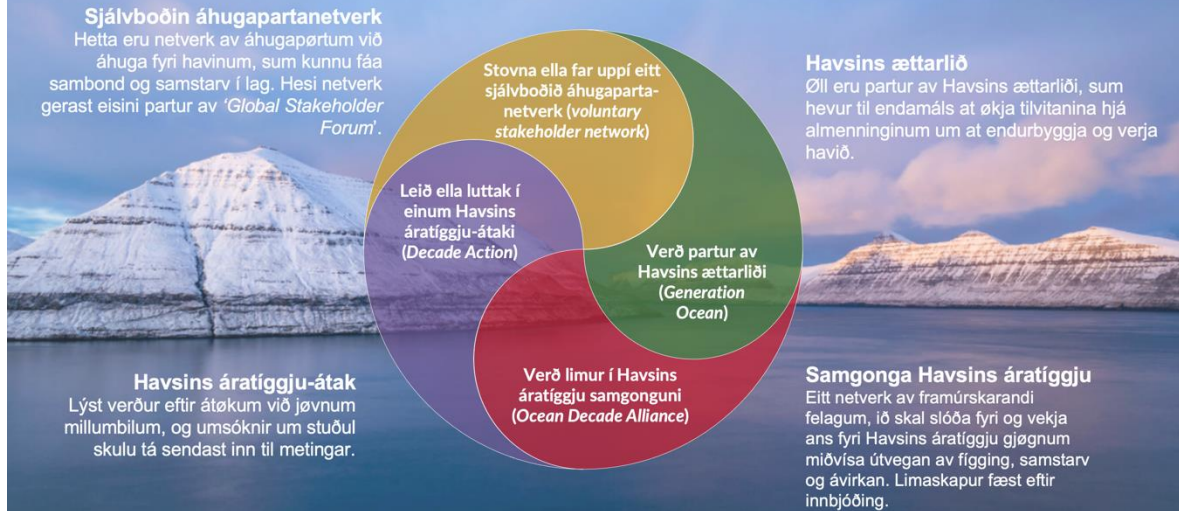
Mynd 5 niðanfyrir lýsir í stuttum hvussu áhugapartar kunnu luttaka í Havsins áratíggju. Tað eru ymiskir hættir at luttaka í Havsins áratíggju. Mest viðkomandi fyri Føroyar eru helst tættirnar Sjálvboðin áhugapartanetverk, Havsins áratíggju-átøk og Havsins ættarlið⁵. Lýst verður ó. hvønn mánað eftir átøkum. Átøkini skulu vísa í verki, at tey lúka lýstu treytirnar. Sjókovin og Ocean Cluster Faroes eru enn einastu føroysku áhugapartarnir við luttøku í *Global Stakeholder Forum* hjá Havsins áratíggju. Øll eru vælkomín at skráseta seg.

³ Meira um hesa tilgongd kann lesast her: <https://www.oceandecade.dk/decade-actions/arctic-process/who-is-behind>

⁴ Sí vegleiðingina her: <https://www.oceandecade.org/wp-content/uploads//2021/09/337557-National%20Decade%20Committees%20Operational%20Guidelines>

⁵ Sí <https://gen-o.org/>

Hvussu ber til at luttaka?

Mynd 5: Møguleikar fyri luttøku í Havsins áratíggju

Havsins áratíggju-átøk – Decade Actions

Átøkini eru ítøkilig virksema, sum skal loysa tær 10 avbjóðingarnar, ið eru eyðmerktar til Havsins áratíggju. Átøkini kunnu býttast í 4 bólkar.

Granskingarskráir/stevnuskráir: Ein samanseting av fleiri stórum verkætlanum, tiltøkum og stuðlum, sum virka yvir fleiri ár og oftast í altjóða høpi, ella átøk, sum eru sett í verk á alheimsstigi ella fyri eitt øki. Skráirnar eru vanliga tvørfakligar og miðaðar eftir einari ella fleiri av teimum 10 avbjóðingunum.

Verkætlanir: Styttri, miðvísi átøk, sum oftast, men ikki altíð, eru partur av einari stevnuskrá, ið er stuðlað av Havsins áratíggju.

Tiltøk: Vanliga eitt einstakt átak (ein ráðstevna, útgáva, framsýning, verkstova ella skeið), sum er eitt ískoyti til eina granskingarskrá ella verkætlan ella til eitt ella fleiri av teimum 7 málunum ella 10 avbjóðingunum.

Stuðul: In-kind fígging ella peningalig fígging, sum annaðhvørt stuðlar einum átaki ella samskipanini av Havsins áratíggju.

Til ber at senda inn uppskot um átak, sum kann vera við til at loysa avbjóðingarnar, ið eru eyðmerktar til Havsins áratíggju. Uppskotið verður gjøgnumgengið av IOC-skrivaraembætinum, og verður tað viðurkent, lýsa tey við tí á heimasíðuni hjá Havsins áratíggju.

Hvört hálvár verður lýst eftir átökum⁶. Umframt hetta ber til at skráseta seg og leita í samstarvsgrunninum eftir nýggjum samstarvsfelagum. Her eru góðir møguleikar hjá føroyskum áhugapørtum at luttaka og koma við íkasti til at rækka málunum í Havsins áratíggju. Átøkini skulu gera ítøkilig íkast til at loysa eina ella fleiri av teimum 10 eyðmerktu avbjóðingunum. Niðanfyri eru dømi um átøk, sum eru viðurkend av Havsins áratíggju, saman við avbjóðingunum, tey miða eftir at loysa.

SMART Ocean-SMART Industries (SO-SI): Science/Industry Partnerships for Data Collection and Sharing - World Ocean Council (WOC) https://www.oceandecade.org/actions/smart-ocean-smart-industries-so-si-science-industry-partnerships-for-data-collection-and-sharing/	
Lýsing	Avbjóðingar
The WOC SMART Ocean-SMART Industries (SO-SI) initiative is a global, multi-industry initiative creating partnerships between science and the ocean private sector on data collecting and sharing.	2: Verja og endurbyggja vistskipanir og lívfrøðiligt margfeldi 4: Menna ein burðardyggan og rættvísan havbúskap 6: Stimbra mótstøðuførið hjá samfeløgum móti vandum úr havinum 7: Útbyggja heimsfevnandi havvøkuskipanir
OCEAN & Me: School Under Sail – Museum of the World Ocean https://www.oceandecade.org/actions/ocean-me-school-under-sail/	
The goal of OCEAN & Me: School Under Sail is to develop children's up-to-date competence by implementing high-demand supplementary educational programmes and networking with scientific, industrial and business partners of the region/country/world.	9: Førløikar, vitan og tøkni til øll 10: Umskapa sambandið millum menniskju og havið
Global Litter Observatory GLO – The University of Cadiz (UCA) https://www.oceandecade.org/actions/global-litter-observatory-glo/	
The Global Litter Observatory (GLO) aims to harmonize and compile information generated by numerous initiatives which characterize macro-litter around the world.	1: Skerja og steðga havdálkingarkeldum á sjógvi og landi 7: Útbyggja heimsfevnandi havvøkuskipanir 8: Gera eina talgilda mynd av havinum 9: Førløikar, vitan og tøkni til øll
FAIR Data in the UN Ocean Decade in support of integrated ecosystem assessment (FAIROD) - Institute of Marine Research, Norway https://www.oceandecade.org/actions/fair-data-in-the-un-ocean-decade-in-support-of-integrated-ecosystem-assessment-fairod/	
To move from the present assessments of much of the global ocean based on qualitative interpretations of selective data, to quantitative assessments based on trustworthy and shared data, there needs to be a strengthening of global ocean data collection, – curation, – products and -integration. In FAIROD we focus on capacity building and development of tools	1: Skerja og steðga havdálkingarkeldum á sjógvi og landi 3: Breyðføða heimsins íbúgvar á burðardyggan hátt 4: Menna ein burðardyggan og rættvísan havbúskap 7: Útbyggja heimsfevnandi havvøkuskipanir 8: Gera eina talgilda mynd av havinum 9: Førløikar, vitan og tøkni til øll

⁶ Sí annars *Join the movement for the Ocean* we want her: <https://www.oceandecade.org/wp-content/uploads/2021/09/337556-Join%20the%20Movement:%20How%20to%20Engage%20in%20the%20Ocean%20Decade>

<p>for undertaking efficient place-based integrated ecosystem assessments in support of management to ensure sustainable human activities in the ocean.</p>	
<p>Fisheries Strategies for Changing Oceans and Resilient Ecosystems by 2030 - Gulf of Maine Research Institute https://www.oceandecade.org/actions/fisheries-strategies-for-changing-oceans-and-resilient-ecosystems-by-2030/</p>	
<p>We will develop assessment and modeling frameworks that synthesize complex ecological, social, cultural, economic, and governance dimensions of fishery systems in changing oceans to illuminate specific vulnerabilities and actionable adaptation options. We will delve into evidence and experiences from fishery systems around the globe to find what works in the real world. We will nurture partnerships to apply and improve our frameworks and put to them to work to change the climate outlook of local and regional fisheries.</p>	<p>2: Verja og endurbyggja vistskipanir og lívfrøðiligt margfeldi 3: Breyðföðða heimsins íbúgvar á burðardyggan hátt 4: Menna ein burðardyggan og rættvísan havbúskap 5: Finna loysnir úr havinum til at basa veðurlagsbroytingum 6: Stimbra mótstöðufærið hjá samfelögum móti vandum úr havinum 7: Útbyggja heimsfevnandi havvøkuskipanir</p>
<p>Empowering Women for the United Nations Decade of Ocean Science for Sustainable Development - WMU-Sasakawa Global Ocean Institute, World Maritime University https://www.oceandecade.org/actions/empowering-women-for-the-united-nations-decade-of-ocean-science-for-sustainable-development/</p>	
<p>The Empowering Women for the Ocean Decade Programme will enhance capacity to explore and promote women's empowerment and gender equality in the conduct of ocean science and in science-dependent governance systems. Research findings will identify key barriers and good practice contributing to a proposed Strategy and Action Plan to help deliver equal opportunities for full participation and leadership by women at all levels of ocean science under the Ocean Decade.</p>	<p>2: Verja og endurbyggja vistskipanir og lívfrøðiligt margfeldi 4: Menna ein burðardyggan og rættvísan havbúskap 9: Førléikar, vitan og tækni til øll 10: Umskapa sambandið millum menniskju og havið</p>
<p>Understanding and addressing ocean acidification and changing ocean conditions through the development of OA action plans - International Alliance to Combat Ocean Acidification – https://www.oceandecade.org/actions/understanding-and-addressing-ocean-acidification-and-changing-ocean-conditions-through-the-development-of-oa-action-plans/</p>	
<p>The International Alliance to Combat Ocean Acidification (OA Alliance) is a voluntary initiative of governments and non-government members. Members of the OA Alliance include a wide diversity of national, state, municipal, and sovereign Tribal, indigenous, and First Nation governments along with many dedicated affiliate partners like NGOs, seafood industry leaders, and local academia. Through the Alliance, they are exploring and promoting efforts that increase biodiversity, adaptive capacity, and resilience by translating knowledge into policy actions by national, regional and subnational governments.</p>	<p>2: Verja og endurbyggja vistskipanir og lívfrøðiligt margfeldi 5: Finna loysnir úr havinum til at basa veðurlagsbroytingum</p>

GO-SHIP Evolve - GO-SHIP Program Office, Norge Research<https://www.oceandecade.org/actions/go-ship-evolve/>

“GO-SHIP Evolve” will focus on emerging opportunities for the fourth decadal GO-SHIP survey in new science areas, accelerating use of knowledge and multi-national capacity enabling contributions from more countries.

1. New science areas to determine trends and variability in key indicators of ocean health
2. Accelerating use of knowledge:
 - Expanding provision of real-time data.
 - Fit-for purpose provision of calibration data with evolving partner networks.
 - Creating new stakeholder-driven data products.
3. Multi-national capacity enabling contributions from more countries

- 5: Finna loysnir úr havinum til at basa veðurlagsbroytingum
- 7: Útbyggja heimsfevnanði havvøkuskipanir
- 8: Gera eina talgilda mynd av havinum

Digital innovation Hand-in-Hand with fisheries and ecosystems scientific monitoring. Food and Agriculture Organization (FAO) of the United Nations, Fisheries and Aquaculture Department<https://www.oceandecade.org/actions/digital-innovation-hand-in-hand-with-fisheries-and-ecosystems-scientific-monitoring/>

The Fisheries and Environmental Atlas will use Open Data and Open Science to support fisheries and ecosystems scientific monitoring. The Atlas will include information from FAO fisheries country profiles and data derived from a range of diverse technologies. It will include topical environmental maps and data for FAIR analysis. The Atlas will work hand-in-hand with countries and Regional Fishery Bodies (RFBs) to disseminate comprehensive Open Data pages on the state, impacts, and management of fisheries, which can enable countries progress towards SDGs and UN Decade targets.

- 3: Breyðfðða heimsins íbúgvar á burðardyggan hátt
- 8: Gera eina talgilda mynd av havinum

Challenger 150 - A Decade to Study Deep-Sea Life - Deep Ocean Stewardship Initiative (DOSI)<https://www.oceandecade.org/actions/challenger-150-a-decade-to-study-deep-sea-life/>

Challenger 150 is a global cooperative devoted to delivering the science we need to sustainably manage the deep ocean. At its heart is the development of deep-ocean expertise, particularly in economically developing nations, in order to achieve a global generation of stewards working together to maintain the integrity of deep-ocean ecosystems. Furthermore, through supporting the development of new technologies and the expansion of observations, Challenger 150 aims to advance understanding of the diversity, distribution, function and services provided by deep-ocean biota; and to use this new knowledge to educate, inspire, and promote better management and sustainable use of the deep ocean.

- 1: Skerja og steðga havdálkingarkeldum á sjógví og landi
- 2: Verja og endurbyggja vistskipanir og lívfrðiligt margfeldi
- 3: Breyðfðða heimsins íbúgvar á burðardyggan hátt
- 4: Menna ein burðardyggan og rættvísan havbúskap
- 5: Finna loysnir úr havinum til at basa veðurlagsbroytingum
- 6: Stimbra mótstøðufærið hjá samfeløgum móti vandum úr havinum
- 7: Útbyggja heimsfevnanði havvøkuskipanir
- 8: Gera eina talgilda mynd av havinum
- 9: Førléikar, vitan og tøkni til øll
- 10: Umskapa sambandið millum menniskju og havið

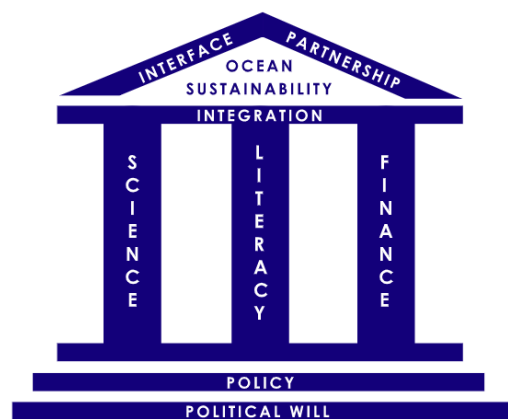
Yvirlit yvir viðurkend Havsins áratíggju-átøk er á heimasíðuni hjá UN Ocean Decade⁷. Í løtuni eru omanfyri 350 átøk viðurkend og tað legst alsamt afturat. Talan er um verkætlanir, sum eru settar í verk í beinleiðis sambandi við Havsins áratíggju, men eisini verkætlanir, ið vóru settar í verk, áðrenn Havsins áratíggju fór av bakkastokki, men sum kortini kunnu loysa onkra av avbjóðingunum, ið eru eyðmerktar til Havsins áratíggju.

Føroyska íkastið til Havsins áratíggju

Góðir móguleikar eru hjá føroyskum áhugapørtum at luttaka í Havsins áratíggju-átøkum. Føroyskir granskingarstovnar fremja nógva viðkomandi gransking, og føroyskar fyrirtøkur savna eina ørgrynnu av dátum, sum kunnu økja munandi um vitanina um havið. Tó so krevst, at hetta verður samskipað. Tí er tørvur á at seta á stovn eina føroyska tjóðarnevnd til at samskipa arbeiðið og tryggja, at røttu áhugapartarnir verða tiknir við í arbeiðið at rækka málunum og fremja neyðugu broytingarnar fyri at fáa 'havið vit ynskja okkum'.

Fortreytir fyri at rækka málunum

Myndin høgumegin lýsir grundleggjandi fortreytirnar fyri at rækka málunum við Havsins áratíggju: Ovast er tørvurin á samstarvi millum viðkomandi áhugapartar tvørtur um fakøki og einum góðum samstarvi á markamótinum millum vísindi og politikk. Hetta hvílir á trimum súlum, sum eru: dygg vísindi, góð almenn vitan um havið og nýhugsaðir, burðardyggir figgingarleistir. At enda er grundarlagið undir øllum hesum ein sterkur politiskur vilji til at seta í verk umskapandi politikk, sum letur hurðarnar upp fyri at rækka málunum. Tískil hevur tað stóran týdning, at politiski myndugleikin fyrst og fremst tekur undir við hugsjónini og hevur vilja til at skapa karmarnar fyri einum munagóðum íkasti.

Mynd 6: Fortreytir fyri at rækka málunum við Havsins áratíggju. Mynd: Claudet et. al. 2020.

Kortlegging av áhugapørtum

Um endamálið við Havsins áratíggju skal røkkast, er neyðugt við íkasti frá ymiskum áhugapørtum. Granskarar, stjórnarráð og stovnar, vinnulív, áhugafeløg og stuðulsskipanir mugu øll samstarva um at loysa avbjóðingarnar. Harumframt verður dentur lagdur á, at unga ættarliðið av granskarum og borgarum skal vera við. Tað er umráðandi at kveikja áhugan hjá børnum og ungum fyri havinum og at

⁷ Sí yvirlit av átøkum her: <https://www.oceandecade.org/decade-actions/>

veita teimum holla vitan um, hvussu havið kann umsitast á burðardyggan hátt. Tí er tað eisini eitt gott hugskot at seta á stovn eitt ungdómsráð, sum lýst omanfyri.

Niðanfyri er mynd, ið vísir, hvørjir áhugapartar mugu spæla saman fyri at fáa munagóð úrslit.

Mynd 7: Dømi um feroyskar áhugapartar, sum kunnu spæla ein leiklut í Havsins áratíggju. Óivað eru fleiri, sum kunnu leggja aftrat.

Hendan frágreiðing hevur ikki nakað ítøkilig boð um, hvussu feroyska luttøkan skal skipast, men greitt er, at Føroyar hava góðar møguleikar at luttaka. Smáu umstøðurnar gera tað lætt at samstarva tvørtur um ymskar áhugapartar, og ofta er stutt frá hugskoti til íverksetan. Vit hava eitt sterkt vinnulív í fiski- og alivinnuni, sum uttan iva hevur áhuga í at luttaka í átøkum, bæði sum veitari av vitan, dátum og fígging.

Tað kann hugast, at eitt netverk sum t.d. Ocean Cluster Faroes, ið er opið fyri øllum við áhuga fyri burðardyggari menning av sjófeingisvinnum, kundi fingið ein kjarnaleiklut í hesum høpi. Eitt netverk við limaskapi úr vinnulívi, gransking og undirvísing er eitt vælegnað forum at umrøða Havsins áratíggju í, t.d. til at seta ávís evni á skrá og stimbra áhugan fyri at luttaka í Havsins áratíggju.

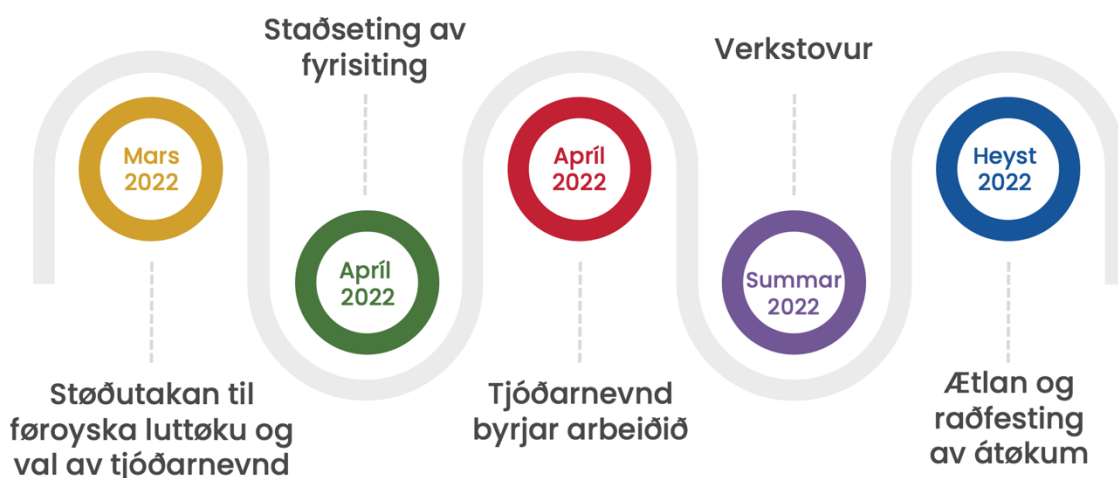
Næsta stig og tilmæli

Omanfyri er víst á, at nógv virkseimi og samstarv longu er í Føroyum og uttanlands, sum kann vera grundarlag undir nýggjum átøkum. Møguliga ber eisini til at fara uppí átøk, sum longu eru sjósett. Umráðandi er tó, at føroyska luttøkan verður væl skipað innan hóskandi karmar. Tí mæla vit til, at:

1. landsstýrið tekur undir við hugsjón Havsins áratíggju og almennari føroyskari luttøku
2. ein tjóðarnevnd verður sett til at skipa føroyska arbeiðið
3. peningur verður játtaður til arbeiðið hjá tjóðarnevndini og tilhoyrandi fyrising

Tá ið støða er tikin til almenna føroyska luttøku í Havsins áratíggju, verður neyðugt at seta eina tjóðarnevnd, sum í fyrstu atløgu skal kanna og umrøða saman við myndugleikum, hvussu virkin og fjøltáttað føroyska luttøkan skal vera, umframt hvør fíggingartørvurin er. Hendan tjóðarnevnd, sum skal hava fjølbroyttan limaskap, kann síðani leggja eina ætlan fyri føroyska íkastið til Havsins áratíggju, og fyri hvussu hetta kann skipast. Síðani hevði verið skilagott at fyriskipað eina ella fleiri verkstovur at koma við hugskotum um, hvat skal gerast í sambandi við ymisku avbjóðingarnar. Hugskotini kundu síðani verið víðariviðgjørð í tjóðarnevndini. Nógv av virkseminum í sambandi við Havsins áratíggju kann gerast innan fyri verandi karmar hjá ymisku stovnunum, og sostatt er fíggingartørvurin ikki neyðturviliga so stóur, men neyðugt er tó at seta nakað av peningi av til samskipan av arbeiðinum.

Mynd 8 er uppskot um, hvussu skjøtul kann setast á arbeiðið. Tíncæst er tað uppgávan hjá skrivaraembæti og tjóðarnevnd at útgreina eina ætlan við tíðarfreistum fyri komandi árin.

Mynd 8: Uppskot til tíðarætlan fyri 2022. Tjóðarnevndin skal leggja ætlan við tíðarfreistum fyri ítekiligu átøkini.

Keldulisti

Claudet et al (2020) 'A Roadmap for Using the UN Decade of Ocean Science for Sustainable Development in Support of Science, Policy, and Action', *One Earth*, Volume 2, Issue 1, Pages 34-42. <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2019.10.012>.

Danish Center for Marine Research (2021) Arctic Action Plan: <https://www.oceandecade.dk/decade-actions/arctic-action-plan>

Danish Center for Marine Research (2021) Who is behind the Arctic Ocean Decade process? <https://www.oceandecade.dk/decade-actions/arctic-process/who-is-behind>

Føroya Landsstýri (2018) Heimsmálini mál fyri burðardyggar menning: Tórshavn: Føroya Landsstýri <https://lms.cdn.fo/media/11864/heimsm%C3%A1l-faldari-ian-2019.pdf?s=V9RvME5lwd6vmVe9ff4-fOD2RLw>

Generation Ocean (2021) GenO: The Ocean we want <https://gen-o.org/>

Gerald G. Singh, Harriet Harden-Davies, Edward H. Allison, Andrés M. Cisneros-Montemayor, Wilf Swartz, Katherine M. Crozman, Yoshitaka Ota (2021) Opinion: Will understanding the ocean lead to “the ocean we want”? *Proceedings of the National Academy of Sciences* Vol. 118 , issue 5 DOI: <https://doi.org/10.1073/pnas.2100205118>

IOC – UNESCO (2020) Advancing science for sustainable ocean business: An opportunity for the private sector <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373595.locale=en>

IOC – UNESCO (2021) The United Nations Decade of Ocean Science for Sustainable Development (2021-2030) Implementation plan <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377082.locale=en>

Royal Society (2021) *UN Decade of Ocean Science workshop report* <https://royalsociety.org/-/media/policy/Publications/2021/ocean-decade-workshop/UN-Decade-of-Ocean-Science-workshop---full-report.pdf>

The Research Council of Norway (2020) The UN decade of Ocean Science: Proposed Priority Areas https://www.forskningradet.no/contentassets/550b03ced6ef408d8d4081102455e3ae/the-un-decade-of-ocean-science_screen.pdf

UNESCO – IOC (2021). 'National Decade Committees Operational Guidelines', *The Ocean Decade Series 24*, Paris: UNESCO <https://www.oceandecade.org/wp-content/uploads//2021/09/337557-National%20Decade%20Committees%20Operational%20Guidelines>

UNESCO (2021) *Join the movement for the Ocean we want*, Paris, UNESCO <https://www.oceandecade.org/wp-content/uploads//2021/09/337556-Join%20the%20Movement:%20How%20to%20Engage%20in%20the%20Ocean%20Decade>

